

**RACISME METEN,
DISCRIMINATIE BESTRIJDEN**

Van Thomas Piketty verschenen eerder bij De Geus

Kapitaal en ideologie

Ongelijkheid en ons stemgedrag

Een kleine geschiedenis van de gelijkheid

THOMAS PIKETTY

**RACISME
METEN,
DISCRIMINATIE
BESTRIJDEN**

Uit het Frans vertaald door Alexander van Kesteren

Met een nawoord van Marjolein Moorman

— PUBLIEKE RUIMTE —

DE GEUS

Oorspronkelijke titel *Mesurer le racisme, vaincre les discriminations*,
verscheen bij Éditions du Seuil

Oorspronkelijke tekst © Éditions du Seuil, 2022

Nederlandse vertaling © Alexander van Kesteren en De Geus BV,
Amsterdam, 2023

Nawoord © Marjolein Moorman, 2023

Omslagontwerp Kaftwerk | Janine Hendriks

Typografie binnenwerk Zeno Carpentier Alting

ISBN 978 90 455 4772 6

NUR 320

INHOUD

- Het gaat altijd over identiteit, nooit over rechtvaardigheid 9
- Een universeel model ter bestrijding van discriminatie 15
- De hypocrisie van ‘positieve discriminatie’ 21
- Onderwijsgelijkheid en territoriale gelijkheid 25
- Objectieve maatstaven van racisme 31
- De inrichting van een Nationaal Kenniscentrum Discriminatie 35
- Discriminatie overwinnen zonder identiteiten vast te pinnen 41
- Is er meer nodig dan de vraag naar het geboorteland van de ouders? 47

Problemen met etnisch-rationale categorieën zoals
gebruikt in de Angelsaksische wereld 51

Een flexibel en dynamisch systeem om diversiteit te
meten 57

Zijn er nieuwe vormen van religieuze neutraliteit
denkbaar? 65

Naar een weg uit de impasse van het
identiteitsdebat 71

Strijden voor gelijke kansen is strijden tegen racisme
– Marjolein Moorman 75

Noten 87

KANSENGELIJKHEID

— PUBLIEKE RUIMTE —

HET GAAT ALTIJD OVER IDENTITEIT, NOOIT OVER RECHTVAARDIGHEID

Zowel in Europa als in de Verenigde Staten, en ook in India en Brazilië ontaardt het maatschappelijke en politieke debat steeds vaker in hysterie over identiteit en een obsessie met afkomst. In Frankrijk wakkeren nieuwe rechtse en radicaal-rechtse demagogen elke dag opnieuw de haat aan tegen migranten, en zaaien ze angst over de zogenaamde ‘Grote Vervanging’ (*Grand Remplacement*).^{*} Daarbij vergeten ze voor het gemak dat het land sinds eeuwen is gebouwd op verschillende vormen van etnische en culturele vermenging. Sommige mensen kunnen maar niet wennen aan het gegeven dat de Franse bevolking tegenwoordig voor 7 à 8% uit moslims

^{*} Noot vertaler: in Nederland wordt in dit kader ook gesproken van de ‘omvolkingstheorie’.

bestaat, terwijl dat vijftig jaar geleden minder dan 1% was.¹ Hoewel de afkeer van het vreemde altijd bestaat binnen een specifieke context met eigen kenmerken, neemt de huidige xenofobie soms een giftige hevigheid aan die onvermijdelijk herinneringen oproept aan de retoriek waarmee in het interbellum van de vorige eeuw haat werd gezaaid tegen Joodse en Oost-Europese immigranten. De radicale afkeer van etnische diversiteit, culturele en religieuze tradities en kledingvoorschriften, nog versterkt door de door vooroordelen gekleurde perceptie dat bepaalde minderheden zouden profiteren van allerlei gunsten en dat ze de banen en lonen van autochtonen zouden inpikken, ondersteunt de waanvoorstelling van de natiestaat en de vermeende homogeniteit van een oorspronkelijke, 'autochtone' bevolking. Samen voeden die een hevig verlangen om het maatschappelijke lichaam te zuiveren en alle als onwenselijk aangemerkte groepen daaruit te verdrijven en uit te zetten. Deze destructieve drift is momenteel net zo verontrustend aanwezig als in het verleden.

Het specifieke aan de huidige situatie, ook vergeleken met vroeger, is dat de haatzaaiers de legitieme angst voor het islamitisch terrorisme kunnen aangrijpen om miljoenen mensen die daar helemaal niets mee te maken hebben te stigmatiseren. Na de verschrikkingen en traumatische ervaringen van de aanslagen in 2015 en 2016 op *Charlie Hebdo*, de Bataclan en elders in Parijs, en in 2020 de onthoofding van geschiedenisleraar

Samuel Paty spreekt het vanzelf dat iedereen op zoek ging naar een verklaring en de schuldigen veroordeeld wilde zien. Enkelen van de meest cynische vooraanstaande politici hadden de briljante ingeving om willekeurige academici die zich interesseerden voor het discriminatievraagstuk of de koloniale geschiedenis te verdenken van ideologische sympathie met de terroristen. Diezelfde verdenking viel soms willekeurige moslims ten deel die halal vlees kochten en op het strand in een legging liepen, of op straat of in de klas een hoofdoek droegen. Deze kwaadaardige verdachtmakingen zijn volstrekt ongepast. We bevinden ons nu juist in een situatie waarin iedereen zich achter de rechtsstaat, de veiligheidsdiensten en het onderwijssysteem zou moeten scharen. Dat zijn immers de instituties die de piepkleine minderheid van terroristen en hun sympathisanten moeten bestrijden. De huidige dynamiek van wijdverbreide achterdocht kan daarentegen alleen maar leiden tot verharding, polarisatie en discussies tussen doven. Het jihadistisch terrorisme woekert in Nigeria, de Sahellanden, Irak en de Filipijnen. Wil men nu echt na elke aanslag met de beschuldigende vinger wijzen naar Franse en Amerikaanse intellectuelen of gewone moslims, die na zulke gebeurtenissen maar al te vaak als eersten daarvoor de tol betalen? Het is even belachelijk als gevaarlijk. We zouden een beroep moeten doen op sociaal-wetenschappers en de beschikbare collectieve kennis om meer inzicht te verwerven in deze nieuwe

complexe processen, maar in plaats daarvan geven we toe aan de instinctieve neiging om voor de makkelijke oplossing te kiezen en een zondebok aan te wijzen.

In India probeert de nationalistische hindoepartij, de BJP, al jaren haar machtspositie te consolideren door het hanteren van deze gewelddadige strategie van stigmatisering van de moslimminderheid en de intellectuelen die voor hen opkomen (en die door haatzaaiers als 'anti-patriottisch' worden beschouwd). Het leidde tot oproer, pogroms en het afpakken van de nationaliteit van mensen. In Europa wordt deze tactiek nagevolgd door de rechtse anti-immigratie- en anti-islampartijen. De huidige Franse regering ziet zichzelf graag als een centrumregering, maar droeg de afgelopen jaren jammerlijk bij aan de misselijkmakende retoriek over de zogenaamde islamitisch-linkse (*islamo-gauchiste*) rot aan de universiteiten. Deze stuitende term werd gemunt door radicaal-rechts, en vervolgens overgenomen door de zittende macht, die toch echt ten dele door centrum-linkse kiezers en volksvertegenwoordigers op het pluiche is geholpen. Zodoende droeg de regering zelf sterk bij aan de optredende verrechtsing. Tegelijkertijd wil ze daarvoor het tegengif bieden; het is als een brandweerman die brandjes sticht.

Maar gelukkig herkent een grote meerderheid van de burgers zich niet in deze rechtse hysterie en dit rechtse cynisme. Hun politieke voorkeur is versnipperd over tal van partijen en kandidaten; ze bevinden zich

verspreid over het hele politieke spectrum en besluiten tijdens verkiezingen vaak om thuis te blijven. Instinctief voelen deze burgers aan dat de huidige obsessie met identiteit tot niets goeds zal leiden en geen oplossingen kan bieden voor de voorliggende maatschappelijke en economische problemen. Want precies dat is een van de meest perverse effecten van de sterke verrechtsing van het politieke debat: weliswaar heeft iedereen het over identiteit, maar niemand praat nog over sociaal-economisch en antidiscriminatiebeleid. Terwijl onze samenleving juist dat zo hard nodig heeft. Er ligt op dit vlak een enorme nieuwe uitdaging die vraagt om een open, bedachtzame en diepgaande discussie. Of we het nu hebben over kansengelijkheid in het onderwijs, kansen op een baan of woning, of het verkrijgen van veiligheid, respect of waardigheid, nooit eerder sprong de onrechtvaardigheid die is verbonden aan afkomst zo sterk in het oog. En toch is het in het maatschappelijke gesprek ook nog nooit zo weinig gegaan over gelijke kansen en rechtvaardigheid, over racisme en de bestrijding van discriminatie. Deze tekst is geschreven voor al die burgers die zich niet bij deze situatie willen neerleggen.